

Liviu Rebreanu și Tudor Arghezi despre Jean Bărbulescu și Târgu-Jiul de altădată

Zenovie Cârlușea

1. Intr-un documentar intitulat JURNAL DE BORD (și reprodus în „JURNAL, I”, Editura „Minerva”, 1984) alcătuit din note, impresii de călătorie și mici „spovedanii”, Liviu Rebreanu consemna, de fapt, itinerariul memorabil din primăvara anului 1931, când, între 14 martie și 16 aprilie, se afla în „turneul de conferințe” prin țară. E, de fapt, vorba de o singură conferință despre „romanul romanelor”, deci de interes strict literar, rostită pe parcursul anilor în numeroase orașe și care a stat la baza „mărturisirilor”, adunate apoi în volumul *Amalgam*.

Rebreanu nu era înzestrat cu un talent oratoric deosebit (precum N. Iorga, spre exemplu, care în aceeași vreme conferența la Craiova), - el prefera, cu astfel de prilejuri, să-și citească „paginile” în fața auditoriului (același obicei îl avea profesorul Lucian Blaga).

Primul popas îl face la Craiova, de unde, cu trenul „cel mai încet din lume”, pleacă la Tg-Jiu. Îl exasperează „încetineala trenului” și notează malițios : „*Gorjul, dornic de a fi cel dintâi, ca și americanii, izbutește să aibă un record mondial: încetineala trenului, care face aproape cinci ore pentru 65 km. Și încă e tren accelerat!*”

Orașul de la „poalele Parângului” i se pare „simpatice”, deși vremea descinderii sale aici e „oribilă: lapovită și frig”.

Spiritul comunicativ al gorjenilor îl simte deja din tren („*deja în tren te simți într-o familie*”), căci, între gorjenii care „*se laudă că sunt un județ pur*”, „*străinul e obiect de minunare...*”

Scriitorul se cazează la un hotel cu 10 camere și servește masa la „*Herminda*”, un fel de pensiune de familie...

Târgu-Jiul (oraș amintit o singură dată în proza artistică rebreniană: vezi povestirea *Calvarul*, OPERE, vol. 5, pag. 20, editia N. Gheran) are câteva străzi și clădiri. Pe lângă „Monumentul lui Tudor Vladimirescu” se simte imperios, afirmă Rebreanu, nevoia unui monument al Ecaterinei Teodoroiu („*care e de fapt Todoroiu*”) - le-ar fi rușine gorjenilor, zice, că Slatina are așa ceva, ridicat de artistul D. Mățăoanu (1889-1929), și ar dori o operă realizată de Schmidt-Faur. Paralel cu varianta „oficială”, sesizează prozatorul, există și o „legendă”, de folclor mahalagesc, contrazisă de marea majoritate a studiilor consacrate „*fecioarei de la Jiu...*”

Târgu-Jiul „*e un oras foarte iubitor de spectacol*” și mândru „*de a trece ca atare*”. Lumea e „*doritoare*” nu numai de spectacole teatrale și cinematografice, dar și de conferințe audiate în număr impresionant de participanți: „*Iorga a fost cu o zi înainte și s-a rupt sala, deși nu le-a plăcut ce-a spus, fiindcă a predicat iubirea străinilor*”.

Gorjul e de o sârăcie „*proverbială*”, însuși Arghezi afirmase că e „*ținutul cel mai sărac și pietros din regiune*” (cea mai veridică imagine pe această temă ne-o oferă poezia și publicistica lui Dumitru Tătăroiu, despre care noi înșine am scris cândva).

Deși „*plouă grozav*”, lumea vine la teatru, la spectacole, la conferințe, în frunte cu oficialitățile. E, în general, „*un public inteligent, cultivat*”, ascultând cu luare aminte. Prin amabilitatea prefectului, scriitorului i se înlesnește o deplasare la Tismana, cu o mașină „*deschisă*”, pe o vreme de ploaie și lapoviță... Aici îi găsește pe învățătorii comunali „*simpatici*”, mănăstirea „*frumoasă*”, iar amintirea lui Coșbuc „*vie*”.

Revenit la Târgu-Jiu, va pleca cu aceeași mașină până la Filiași, trecând prin „*satul lui Dincă Schileru, Bâlteni*”.

Turneul de conferințe al scriitorului continuă la *Turnu-Severin, Lugoj, Timișoara, Oradea, Cluj, Tg-Mures, Deva, Alba-Iulia, Sibiu*, după care se înapoiază la Valea Mare, vineri 17 aprilie 1931.

Conferințele tinute, consemnează autorul în jurnalul său, „*n-au fost prea reușite, cel puțin ca parte materială*”. Departe de a fi fost unul „*triumfal*”, turneul i-a consolidat, oricum, crede el, prestigiul, într-o vreme când „*Gândirea*” lui Nichifor Crainic îl ataca vehement și se simtea „*amenințat permanent de orice derbedeu...*”.

*

Am văzut, mai sus, că marele prozator Liviu Rebreanu a găsit în Târgu-Jiul de altădată un oras „*foarte iubitor de spectacol*”, un public „*inteligent, cultivat*”, dar și o mentalitate mândră de ideea „*purității*” etnice, în general, un oras „*simpatic*”, cu oameni primitivi, pentru care „*străinul e un obiect de minunare...*”

„*Minunea Jiului - scrie el - e un inginer bătrân care a descoperit că Gorjul are subsol petrolifer (...), visător de milioane pentru el și bogăție pentru Gorj...*” Deși nu-i dă numele, ghicim că e vorba de marele geolog gorjean Ion Popescu-Voitești, cu o „*miraculoasă mașină de amor...*”!!!

În Târgu-Jiul de la începutul deceniului al patrulea (1931), lui Liviu Rebreanu nu putea să-i scape acea favorabilă apreciere la adresa săptămânalului de cultură și informații „*Gorjeanul*”, de sub conducerea lui Jean Bărbulescu, care deja se impunea, la nivel național, în topul publicațiilor de provincie. Iată o scurtă consemnare care spune totul:

„*GORJEANUL, ziarul lor. Directorul simpatic, bun, scund, grăsun, volubil, amabil, 4000 foi tiraj. Se tipărește la Craiova. Independent de partide, atașat de persoane...*”(JURNAL, I, Ed. „Minerva”, 1984, p.182, editie îngrijită de Puia-Florica Rebreanu și Niculae Gheran).

Pe de altă parte, între Rebreanu și tipograful Miloșescu existase, bănuim, o relație de simpatie, chiar de prietenie și colaborare. Putem exemplifica doar cu întâmplarea din anii ocupației, când, la București, arestat de un „*plutonier austriac*” („*pentru ocupați nu aveam o situație militară prea lămurită, mai ales că fusesem*

ofițer în armata austriacă” și, demisionând, vine la București, în 1909), scriitorul evadează de sub escortă și încearcă să se ascundă la diferite cunoștințe din București : la editorul Steinberg, la cumnatul său Mihail Sorbu, apoi la d-na Irina Savu (pe Calea Moșilor, spre Obor), unde rămâne peste noapte. Aceasta era fata liberalului Miloșescu din Tg-Jiu... După alte câteva zile de domiciliu secret, Rebreanu pleacă „în teritoriul ocupat”, după altă „nostimadă” întâmplată la Focsani...

Se cuvine să menționăm și aprecierea lui Rebreanu față de regretatul scriitor gorjean SABIN VELICAN (1909-1999). Acesta, scriind în 1934 romanul „PĂMÂNT VIU”, îl trimite la concursul organizat de editura „Adevărul” (președintele juriului fiind Liviu Rebreanu) și obține o mențiune și suma de 10 000 lei. Romanul se numea inițial „*MUJICII*” (Rebreanu reține alt nume și-l confundă, în jurnalul său, pe Sabin Velican cu prozatorul Iorgu, de la Izmail!).

Întrucât guvernul Goga-Cuza a procedat la naționalizarea, în 1936, a Editurii „Adevărul” (cu capital majoritar evreiesc!), Sabin Popescu-Lupu și-a prezentat manuscrisul, în 1937, la un nou concurs, organizat de *Uniunea Intelectualilor din România*, unde a fost singurul selecționat din 26 de lucrări și propus spre publicare.

Dar, pentru a fi cât mai exacti, iată ce notează Rebreanu în jurnalul său, sub data de „*luni, 3 iunie 1935, București*”:

„*Dimineata, la Adevărul, se adună juriul premiului de roman de 60 000 lei: Sadoveanu, D. Botez, Sevastos cu mine și Pauker. Nu s-a dat premiul. Conform propunerii mele, am acordat o primă mențiune și 10 000 lei romanului Altceva. Autorul e un profesor de la Izmail...*” („JURNAL”, I, ed. cit., pag.275, cu precizarea că îngrijitorii ediției identifică pe prozatorul nenumit cu Sabin Velican).

De fapt, la *Viața* lui Liviu Rebreanu, Sabin Velican (decedat la 24 februarie 1999) afirma că a avut o colaborare susținută, fiind felicitat de însuși Rebreanu, la tipărirea romanului *Pământ viu*, scriere apreciată pentru realismul apăsător de însuși G. Călinescu în monumentală *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent*.

*

În lito-tipografia sa, librarul târgujian Nicu D. Miloșescu executa lucrări în condiții grafice deosebite, ceea ce i-a adus, la expozițiile de carte românească, atât *medalia de argint* (Craiova) cât și *medalia de aur* (Paris). Având legături de prietenie cu mari scriitori din epocă (G. Coșbuc, Șt. O. Iosif, Liviu Rebreanu), a tipărit și unele cărți ale acestora, precum lui Al. Vlahuță volumul de nuvele „*În vâltoare*” (1896).

Celebră a rămas legătura de prietenie cu George Coșbuc, care își petrecea vacanțele la vila cumnatului său Sfetea de la Tismana (în acest context, s-a produs accidentul fatal de automobil al fiului său, Alexandru, în august 1910, la Cornești, în apropiere de Târgu-Jiu). Coșbuc fusese ales chiar președinte de onoare al colegiului de redacție de la revista „*Sezătoarea săteanului*”.

Irina Miloșescu, una din fiicele librarului Miloșescu, căsătorită în 1913, la București, cu farmacistul Savu, l-a ajutat pe **Liviu Rebreanu**, în 1912, după mutarea de la Craiova (unde funcționase ca secretar literar la Teatrul Național) la București, să închirieze un apartament în Calea Griviței, de lângă Gara de Nord. La 15 noiembrie 1913, scriitorul îi dă Irinei Savu, pe volumul de nuvele „*Frământări*”, un autograf foarte grăitor pentru a înțelege relația de reciprocă prețuire: „*Doamnei Irina Savu, cea mai bună cititoare și cea mai simplă apreciatoare, cea mai drăguță vecină și cea mai intelectuală femeie, cu cele mai bune sentimente. Liviu Rebreanu*”

În casa din strada „Grivița” venea deseori și George Coșbuc pentru a se întâlni cu Liviu Rebreanu și Irina Savu, fiica prietenului gorjean Nicu Miloșescu. Îl însoțea pe Rebreanu, deseori, și soția acestuia Fany, de la care d-na Irina a obținut un autograf, pe o fotografie, de 1 martie 1914 („*Cu noroc și bine, Irina dragă. Fany*”)

Recăsătorită Gheorghiu, după moartea în război a farmacistului Savu, d-na Irina revine la Târgu-Jiu, unde primește, din partea lui Rebreanu, un timp, cărțile acestuia cu autografe de caldă prețuire (legăturile Irinei Gheorghiu cu Fany Rebreanu s-au păstrat și după moartea scriitorului din 1944, soția acestuia Fany Rebreanu venind deseori la Târgu-Jiu).

Merită să menționăm aici sentimentele de înalt patriotism ce-l animau pe tipograful Miloșescu, care, în urma luptelor de la Jiu, din 14 octombrie 1916, trimite copiilor săi la București o telegramă cifrată, într-un limbaj alegoric, privind faptele de eroism ale gorjenilor săi. Telegrama va fi recepționată de Nicolae Iorga și reprodușă în „*Neamul românesc*” (Anul XI, nr. 90 din 23 octombrie 1916) drept „**Comunicat oficial nr. 69 – lupta de la Jiu**”:

„*Nunta începută vineri dimineața, orele 8. Mosafirii porniră hora de la Vădeni peste Jiu, de-a lungul digului până la pod. Ospățul a durat cu toate muzicile până la 6, când mosafirii îndopați de bomboanele noastre au plesnit. Iar în zorii zilei am pornit noi de-a cuscri către munte cu bravii noștri ostași. Dumnezeu cu noi, suntem toți sănătoși. Al vostru tată, Nicu.*”

Același patriotism anima și pe Irina Miloșescu, care, în timpul ocupației, pentru a scăpa de urmărirea nemțească, i-a oferit lui Liviu Rebreanu adăpost în locuința din strada „Vaselor”. Întrucât locația se afla în apropierea cartierului nemțesc și scriitorul intrase în atenția unui ofițer german, Irina Savu i-a asigurat, în secret, un nou adăpost în strada „Sfinții Voievozi”, la distinsul profesor și compozitor Dumitru Chiriac (1866-1928), de la Conservator, ale cărei „*Cântări liturgice*” văzuseră lumina tiparului în lito-tipografia lui N. D. Miloșescu de la Târgu-Jiu.

2. La 30 septembrie 1943, Tudor Arghezi publica, sub genericul „*Bilete de papagal*”, în ziarul *Informația zilei*, virulentul pamflet „*BAROANE*”, în care-l viza direct pe baronul Manfred von Killinger, ambasadorul Germaniei hitleriste la București.

Ziarul va fi confiscat de cenzură, iar Arghezi arestat și trimis neîntârziat în *Lagărul de internați politici de la Târgu-Jiu* (unde, în detenție, scrie comedia satirică „*Seringa*” și câteva poezii, ce vor alcătui sumarul unor viitoare volume).

Internarea lui Arghezi la Tg.-Jiu (și nu în altă parte!) a însemnat pentru poet un nou prilej de a-și rememora „originea gorjenească”, gând ce-l împărtășește cu o veselă mândrie oltenească într-o scrisoare trimisă din lagăr copiilor săi Mitzura și Barutu, la 24 octombrie 1943. Regretă că nu a putut să participe la manifestările de la Craiova prilejuite de „*Săptămâna Olteniei*” și le amintește vlăstarelor sale, ca un prețios blazon, originea lor moldo-gorjeană:

„*Dacă eram liber, trebuia să particip și eu, ca scriitor și ca oltean. Niciodată nu m-am simțit mai juvete ca acum, când m-am apropiat de obârșia tatii. Vedeți, măi copii, ce fel de spirit aveți în sânge: două extreme. Cum să nu fiți oameni de nădejde? Măicuța v-a dat **Bucovina** lui Ștefan cel Mare și tătuțu – **Gorjul** lui Tudor, ce mai vreți, mai valabilă aristocrație românească?*”

Pretutindeni Arghezi se va mândri cu originea sa gorjenească, fiind, zice, „singurul copil al lui Nae Theodorescu” și nepotul „năzdrăvanului” Tudor Cojocaru, ajuns la o vârstă matusalemică (113 ani).

Într-o mărturisire autobiografică (1956), Arghezi aprecia că, între olteni, gorjenii sunt „cei mai vioi și poate cei mai deștepți”, preferându-i pe gorjeni „înaintea tuturor bunilor români” (*Tânărul scriitor*, V, 12 dec. 1956, p. 4, interviu consemnat de Horia Oprescu).

Aceeași mândrie a descendenței sale din neamul vestiților panduri („care știau lucra cu cuțitul, nu în pâine, pentru că n-o aveau, ci în carnea altora”) o afișează târziu, când prestigioasa revistă parisiană *LES LETTRES FRANCAISES* (nr. 1019 din 5-11 martie 1964) îi solicită un interviu. Acel „cuțit familial” cu care strămoșii săi își aranjau „tărășeniile de dragoste sau interesele” poetul mărturisește că-l poartă, la rându-i, în sânge, așezându-i verbul „sub zodia polemicii”.

Primitivi, inteligenți și creatori de frumos, gorjenii locuiesc ținutul cel mai sărac și pietros din regiune:

„*Je suis du district de Gorj, le plus pauvre et le plus pierreux de la région. Là-bas les habitants sont des paysans primitifs, tres intelligents, qu ont un folklore admirable...*”

Adus în Lagărul de deținuți politici de la Tg.-Jiu, în toamna lui 1943, mai exact „pe la sfârșitul toamnei și începutul iernii” – după propria-i mărturisire –, Arghezi va face parte din *Grupa I* a deținuților, având numărul matricol 5624. Locuia în camera 7 din baraca nr. 5 (precizările aparțin lui Barutu Arghezi – „*Coloana*”, Tg.-Jiu, august 1969, p.5).

Deși în cele trei luni de lagăr Arghezi nu a încetat să scrie poezii, el nu a publicat nimic în presa locală. Spunem ferm aceasta, întrucât am consultat cu atenție presa târgușiană din această perioadă. Poeziile scrise aici, în lagăr, vor fi distribuite, ulterior, în câteva volume. Siguri suntem doar de auto-ironica „*INSCRIPTIE*”, subdatată „*Lagărul Tg.-Jiu, 1943*” și pe care o regăsim în volumul „*CREDINȚE*”(1970), fiind reprodușă și în ediția Pienescu din 1980 („*Cartea*

Românească”, vol. II, p.439, cu mențiunea respectivă): „*Ai trăit destul, maestre, / Scriind măgării de-aceste / Cum citesc și se îngână / În fitece săptămână - / Ba le crezi și geniale / De prostești și de banale. / Nu-ți rămân zile prea multe / Tălpile să mai te-asculte. / Lasă versurile baltă / Până –n lumea ceealaltă. / Că acolo nu-i măcar / Nici o urmă de tipar.*”

*

Apropierea lui Tudor Arghezi de „*Gorjanul*” lui Jean Bărbulescu s-a produs prin colonelul Șerban Leoveanu, comandantul Lagărului, un om deosebit, conștient de valoarea autorului „*Cuvintelor potrivite*” (1927) și al „*Florilor de mucegai*” (1931), care, peste trei ani doar, în 1946, va obține *Marele Premiu pentru Literatură*. La rândul său, directorul „*Gorjanului*” era la curent cu mișcarea literară și culturală a vremii, realizând desigur că „*deținutul politic*” cu numărul 5624 era unul din scriitorii de frunte ai literaturii române, pe care critica literară îl socotea la un moment dat drept cel mai mare poet român în viață.

În 1946, Arghezi publică în „*Adevărul*” din București celebrul articol „*GORJIUL și GORJANUL*”, pe care Jean Bărbulescu, directorul-proprietar al publicației târgujene, îl reproduce în întregime cu o scurtă notă, considerându-l „*o confesiune, care înregistrează totuși în ea destinul unui om, pentru care s-au deschis cu dărnicie porțile atâtor temnițe.*” Articolul „*dezmoștește în noi vechi amintiri*” – scrie Jean Bărbulescu în sus-menționatul *chapeau* – fiind mărturia „*aceluiași caracter*”, scris „*cu aceeași tărie, cu aceeași aleasă demnitate*”...

Aflăm, așadar, că în 1946 Arghezi continua să citească „*Gorjanul*” (care, de fapt, circula, la mii de abonați, în întreaga țară, fiind recunoscut pe *Federație*, ca deținând supremația în presa de provincie).

„*Gorjanul*” – cu informațiile sale diverse, multe de interes local – îi amintește poetului de locurile și oamenii cunoscuți, în lungile zile de lagăr, revăzându-i aiurea „*din cabanele lor de mucava la bucătărie, la ateliere, la zăbrelele porților interioare*”: „*Prin crăpături se zărește carul cu boi al țaranului liber, pe șoseaua netedă, străbătuță la pas cu copita și opinca.*”

Nu crede, scrie poetul, „*să existe o instituție mai eficace pentru educarea și apropierea oamenilor ca pușcăria*” - „*arta de a governa cu lacăt și cu condeiul amorțit are nevoie de acest indispensabil adjutant.*”

Între toate închisorile, de care își amintește incidental, prin asociere fortuită, lagărul din Tg.-Jiu „*îmi e constant și periodic prezent*”. Publicația târgujană vine să-i amintească, însă, cu plăcere, de sejurul său la Tg.-Jiu, ca „*musafir temporar*”, cum scria mentorul publicației, referindu-se, într-o împrejurare, la starea de penitență la care erau supuși internații politici.

Articolul din 1946 e scris cu sângele unei evocări dureroase, dar și cu suflul unei amintiri plăcute:

„*La o săptămână, la două, poșta îmi aduce ziarul Gorjanul. Cum sunt și eu o țără Gorjean, odată prin lagăr și odată prin descendență, mă reped numaidecât să-l desfac. Am neamuri de Tudori la Cărbunești, pe care nici nu le cunosc. Dar mi-e dor de ele. Materialul ziarului mă interesează orișicum și orișicând...*”

Directorul ziarului, d. Jean Bărbulescu, îl scoate de 23 de ani. E un personaj scurtac, bondoc și un om de mare ispravă, de care mă leagă o ineluctabilă suvenire. Lua drumul adeseori până în închisoare. Mă aștepta în biroul comandantului, colonelul Leoveanu, - alt mare om cumsecade, - și scotea din buzunarul paltonului, pentru deținut, o sticlă de apă minerală. Clocea sub dop, de ani de zile, cel mai bun vin sau rachiu. La pușcărie, o picătură de drojdie e animatoare.

Ultimul număr al gazetei d-lui Jean Bărbulescu, care trebuie felicitat, descoperă și un real talent de satiră strecurată. Semnătura «PICADOR» din articolul «O recenzie cu reflecții digitale» e revelatoare ¹.

Gorjul e sărac și chinuit. Gorjul a dat pe Tudor Vladimirescu. Gorjul e viu. Gorjul gândește. Sus, Gorjule, sus...”

Articolul este semnat „T. Arghezi” și apare în paralel, pe pagina 1, cu editorialul „Foamea” semnat de celebrul gazetar din epocă PICADOR, alias Vasile Roventă („Gorjanul”, dec. 1946).

Aceste rânduri sunt suficiente spre a ne lămuri asupra relațiilor de reciprocă prețuire care se statorniciseră, în scurtul sejur târgujian, între Tudor Arghezi și câțiva gorjenii de ispravă, printre care cu preeminență se distinge Jean Bărbulescu, - „cel mai mare gazetar al Gorjului”, cum bine îl evoca odată prof. Ion Mocioi, de la care generațiile mai tinere de jurnaliști ar avea mult de învățat, dacă ar consulta colecțiile celebrei publicații interbelice.

*

Am consultat cu mare atenție colecția „Gorjanului” pe perioada sejurului târgujian al lui Tudor Arghezi (octombrie 1943 – ianuarie 1944) și, în afară de câteva informații cu privire la activitatea „manufacturieră” a lagărului, nu am găsit nimic care să ne pună în dificultate (în dilemă) cu o eventuală colaborare a lui Arghezi, în domeniul poetic.

Singura semnătură a lui Tudor Arghezi în „Gorjanul” se produce în numărul din 9 decembrie 1943. E vorba de articolul „IMPRESII DE LA SFINȚIREA UNEI BISERII”, semnat „ALFA”, un fel de reportaj din ziua de 5 decembrie 1943, scris cu prilejul sfințirii bisericii din lagăr, ridicată „din îndemnul cucernic al unui om, - care se întâmplă să fie și comandantul lagărului, - și cu sprijinul unui mănunchi de buni creștini”, unii din ei „mosafiri temporari ai acestui institut de ispășire!” (cum va preciza, în numărul din 19 decembrie 1943, directorul ziarului, care va reproduce pe larg cuvântările rostite de comandantul Leoveanu și I.P.S. Nifon, mitropolitul Olteniei).

Încă din titlu, Arghezi precizează că a fost „zidită, zugrăvită, împodobită și sfințită, în 12 luni”, și de aici „rezultatul : un giuvaer”.

Articolul constituie cel mai deplin omagiu pe care poetul l-a adus vreodată Gorjului și gorjenilor, referindu-se la diferența specifică a mentalității gorjene, la

¹ După mai bine de 50 de ani, am reușit dezlega misterul în legătură cu acest PICADOR, luând legătura cu familia, prin intermediul regretatului magistrat Constantin Uscătescu - e vorba de avocatul Victor Roventă, stabilit apoi la București și ispășind ani grei de temniță.

pitorescul geografic și etnografic al locurilor, la pătura negustorească și deopotrivă la clientela aleasă, la „cucoanele” pline de distincție și emancipare, la „*spiritul de independență*” al gorjeanului.

Prima parte a reportajului se constituie în acest elogiu fără rezerve al locuitorilor de la poalele Parângului.

E de amintit că în perioada sejurului târgujan, Arghezi a putut citi în „Gorjanul” anumite articole în care se făcea elogiuul „*olteanului cu cobilița*”, dar și al celui din zona subcarpatică. În același timp, bunăoară, un Petre Pandrea încerca să definească acea „*metafizică a Olteniei*” („TIMOCUL”, *revistă de luptă național-culturală*, anul X, Caietul 1 și 2, 1943 – articolul „*Reflecții despre sociologia și metafizica Olteniei*”).

Numai în acest context putem înțelege elogiuul arghezian, care rezervă Gorjului o preeminență etno-spirituală.

„*Gorjeanul – scrie Arghezi - e altfel de român și altfel de oltean*”, având ceva deosebit, distinctiv, „*ceva așa ca un lipici al lui, o noimă de aristocrație...*”:

„*Dacă n-ați văzut gorjencele acelea, cocoanele acelea în opinci și-n cojoc, cu chipul rotunjit într-o bogată năframă boerească, n-ați văzut nimic și duceți-vă să le vedeți...*”

El recomandă pictorilor („*care ne-au împuiat capul cu Balcicul*”) „*s-o apuce pe Jiu în Sus*” pentru a reda frumusețile „*celui mai sărac județ, cu oamenii cei mai zdraveni și mai teferi la minte.*”

Există un anume *stil* al gorjeanului, crede Arghezi, „*în vorbă, în port, în inteligență*”, „*fiecare gorjean fiind o individualitate*”. Și dă exemplul unor soldați care fac de gardă la poarta lagărului sau „*pe vasta alee elegantă, păzită de drapele lungi, printre cartierele de cabane...*” Unul, cel de la poartă, se dovedește iscusit în vorbă și plin de umor aluziv, celălalt, un cioban, scrutând „*coamele albe ale Parângului*”, își adusese cu el câinele să facă concentrarea împreună...

În Târgu-Jiu, negustorii i se par „*politicoși, fără servilism, dar niciodată indiferenți*”: „*Domnii comercianți din Capitală ar putea să ia din magazinele locale o frumoasă lecție de omenie și de bună-cuviință...*”

Ca și negustorii e și clientela, o clientelă „*care știe ce vrea, pretențioasă la calitate, dar cu adevărat distinsă*”, „*cucoane în alesul înțeles al cuvântului, nu numai frumoase și deștepte, dar și îmbrăcate cu gust. Altă rasă de Români! Altă lume!...Aristocrația e în aerul binecuvântatului ținut al Gorjului...*”

Cât privește intelectualitatea, aceasta este „*concretă și integrală*”, departe de „*spoiala unui semi-doctism foarte des întâlnit în Bucureștii tuturor despersonalizărilor.*”

„*Oamenii aceștia par macerați de o cultură veche și densă, fără intervale, fără lipsa verigilor de înlănțuire.*”

Poetul mărturisește apoi a se fi întreținut cu acești intelectuali, discutând anumite probleme esențiale „*de artă și literatură*”:

„*Se cunoaște că din osul lui Tudor din Vladimiri sunt ieșiți oamenii pe cari i-am cunoscut cu prilejul târnosirii schitului din lagărul împrejmuit cu sârmă ghimpată*”

A doua parte a reportajului semnat *ALFA* se referă la festivitatea prilejuită de sfințirea biseriței, „*culeasă parcă din basmele lui Andersen, ale fraților Grimm și Swift*”...

Comandantul **Leoveanu** i se pare „*un gorjean cu har*” și un „*om excepțional*”, înzestrat cu „*intuiții*” și cu „*puterea*” de a trece repede de la inspirație la realizare... El a visat „*o imagine de Ierusalim, un altar naiv și fraged, o casă de rugăciune ca un chivot, o bijuterie – și iată visul împlinit...*”

Colonelul ar fi – zice Arghezi - „*un poet care se ascunde*” și un tip care „*face o excelentă impresie de modestie*”. E un bărbat frumos, cu profilul aducând a Leconte de Lisle și ceva Baudelaire. Are ținută puternică, linie marțială. Acest gorjean de elită, se spune, e un om „*ca o bucată de pâine*”. Vorbește curgător, ostășește, bine supravegheat, amintind pe Rege, pe Mareșal și pe gen. Dumitru Popescu, ministrul de interne, al cărui reprezentat e de față.

„*SCHITUL LEOVEANU*” e zidit pe tălpi de piatră din bârne groase și înconjurat de un brâu de iarbă primăvărată „*ca un chenar de smarald*”. E o bisericuță sveltă, acoperită cu zale de șifă, cu cerdac elegant având un mic clopot. Clopotul cel mare se află în clopotnița ridicată alături de schitul în care încap comod vreo 300 de persoane.

Biserița din lagăr a fost sfințită de un sobor de 20 de preoți în frunte cu Mitropolitul Nifon Criveanul „*care se mișcă în voia unui ritual complicat*”. Fostul ieromonah observă perdelele albastre care drapau icoanele împărătești și icoana mirului pe un pupitru îmbrăcat în roșu.

Odăjdile preotului slujitor au fost dăruite de un internat politic, altul a dăruit „*două terenuri sportive și o sală de iarnă*”.

Placa masivă a Sfintei Mese și candelarele fixate pe tâmplă au fost cioplite în atelierul de alabastru al lagărului.

La fel cele două candelabre, unul de lemn și altul de cristal, care „*scânteiază ca o horă de constelații, mutată din cer în biserică*”. Lumânări electrice se armonizau cu făclii de ceară galbenă, cu miros de miere: „*E o biserică unică din câte cunosc și pare să cânte singură din lumini și icoane. Privită în peisajul ei, cu atâtea culori de contraste studiate, e vioaie și zmălțuită ca un brotăcel*”.

E amintit, într-un „*P.S.*” și zugravul bisericii: „*bătrânul Vasile Avramescu, care, fără pretențiuni, și-a pus tot sufletul pentru această lucrare.*”

După slujbă, înaltul ierarh și distinșii oaspeți au vizitat atelierele Lagărului (tâmplărie, curelărie, croitorie, sculptură în piatră) și câteva cabane, după care s-au întrunit „*la o agapă frățască*”. A doua zi, mitropolitul NIFON Criveanul (el însuși autor de scrieri de morală creștină) a participat la sfințirea bisericii din Suseni...

Pe la începutul lunii ianuarie 1944, Arghezi părăsea Lagărul. La 12 ianuarie, el trimite vechiului său amic din Broșteni, scriitorul Al. Calotescu-Neicu, o nouă scrisoare (a treia, de fapt – vezi „*Trei scrisori inedite de la Tudor Arghezi*”, în *RAMURI*, an VI, nr. 6 (60), din 15 iunie 1969), din care rezultă că, după plecarea

din lagăr, l-a vizitat pe acesta, la conacul din Broșteni, loc binecunoscut lui Arghezi și cu alt prilej.

Pe Calotescu-Neicu, Arghezi îl cunoscuse mai de mult, încă de prin 1929, când, pentru prima dată, poetul vine la Târgu-Jiu însoțit de confracții de condei C.S.Făgețel, Ion Minulescu, Nicolae Cazaban, Mircea Damian, Radu Dragnea, participând împreună la o *șezătoare* ce a avut loc la *Teatrul Căldărușe*. Deplasarea s-a făcut de la Craiova cu automobilele, în toamna lui 1929, cu popas la conacul din Broșteni și cu găzduire la familia prof. Culcer din Tg.-Jiu (soția profesorului, Ana Culcer, actriță celebră, era nepoata lui Nicolae Bălcescu).

Cu prilejul acelei șezători, Arghezi rămâne uimit de receptivitatea „*Jienilor ce-au umplut sala*”, capabili a înțelege poezia bună și a gusta, „*disertația*” sa despre cum se scrie o poezie în care trebuie să pui suflet...

Cronica evenimentului a fost făcută de poet, consemnându-se faptul și în ziarul „Gorjanul” al lui Jean Bărbulescu, care a fost de față („*O ȘEZĂTOARE LA TÂRGUL JIILOR*”, în „*Bilete de papagal*”, an II, nr. 405, din 6 iunie 1929, reprodusă în „*Ramuri*”, august 1967).

Se cuvine să amintim că în corespondența dintre Arghezi și Al. Calotescu-Neicu, acesta din urmă îi solicitase poetului să scrie o „*Prefață*” la cartea de debut a fiului său C. Calotescu-Neicu, o culegere de schițe și nuvele ce se va tipări la „*Ramuri*” în primăvara lui 1944. Poetul observa la tânărul prozator un simț deosebit al particularităților lingvistice, o anumită culoare etnografică și un anume „comportamentism” al personajelor, scriind destul de încurajator...

Evocând legăturile lui Tudor Arghezi cu Gorjul nu poți să nu amintești că o bună parte din seva operei sale, din specificitatea lingvistică trimit la spiritul pandur și la obârșia gorjeană revendicată fervent de poet. Și poate că dacă această *sevă* (energie) și *specificitate* n-ar fi existat, Arghezi n-ar fi putut schimba fața poeziei române, așa cum după Eminescu numai un Blaga, un Barbu sau un Nichita Stănescu au făcut-o...